

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ศูนย์อนุรักษ์ช่างไทย เป็นหน่วยงานในสังกัด องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ ซึ่งเป็นรัฐวิสาหกิจประเภทการอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรธรรมชาติ มีสถานภาพเป็นนิติบุคคล ขึ้นตรงต่อกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ศูนย์อนุรักษ์ช่างไทย เดิมเรียกว่า “ศูนย์ฝึกลูกช่าง” ตั้งขึ้นปีพ.ศ.2512 บนพื้นที่ 15 ไร่ ของบ้านปางหละ อำเภอจาง จังหวัดลำปาง โดยความคิดริเริ่มของ ศ.ดร.อำนาจ คอวานิช ผู้อำนวยการ องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ในสมัยนั้น ทั้งนี้เพราะในช่วงเวลาดังกล่าว องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ มีหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกแก่รัฐ และประชาชนในอุตสาหกรรมป่าไม้ และประกอบธุรกิจ เกี่ยวกับอุตสาหกรรมป่าไม้ จึงมีช่างที่ใช้ในการทำป่าไม้อยู่ในการดูแลเป็นจำนวนมาก วัตถุประสงค์ สำคัญในการก่อตั้งศูนย์ฝึกลูกช่างในขณะนั้น คือเพื่อช่วยเหลือและฝึกหัดลูกช่างให้มีความเชื่อฟังอดทน และชำนาญในการทำไม้ทุกประเภท อีกทั้งเพื่อแยกลูกช่างออกจากแม่ช่างและให้ได้รับการดูแลจากสัตวแพทย์อย่างใกล้ชิด ศูนย์ฝึกลูกช่างดังกล่าวได้ชื่อว่าเป็นสถานที่แห่งแรกและแห่งเดียวในโลกที่ใช้ฝึกลูกช่างสำหรับการทำไม้โดยตรง

ต่อมาในปี พ.ศ.2532 รัฐบาลไทยได้มีนโยบายยกเลิกสัมปทานป่าไม้ทั่วประเทศ ส่งผลให้ช่างที่เคยทำงานในป่าสัมปทานไม่มีงานทำ รวมถึงช่างที่ใช้ในการทำป่าไม้ขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้บางส่วน ก็ต้องกลับคืนมาอยู่ในศูนย์ฝึกลูกช่างด้วย องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ ซึ่งตระหนักถึงปัญหาการว่างงานของช่าง และความคับแคบของสถานที่ที่ใช้ในการรองรับช่าง จึงได้พยายามหาสถานที่แห่งใหม่เพื่อใช้ในการรองรับช่าง

จนกระทั่งเมื่อปี พ.ศ.2534 ในวโรกาสที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเจริญพระชนมายุครบ 3 รอบ องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้จึงถือเป็นนิมิตหมายอันดีและร่วมเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยการย้าย “ศูนย์ฝึกลูกช่าง” จากบ้านปางหละ อำเภอจาง จังหวัดลำปาง มาจัดตั้งเป็น “ศูนย์อนุรักษ์ช่างไทย” ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่ได้รับการอนุญาตให้ใช้จากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จำนวน 762 ไร่ ซึ่งตั้งอยู่

ระหว่างหลักกิโลเมตรที่ 28-29 ริมถนนสายลำปาง-เชียงใหม่ ตำบลเวียงตาล อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ในเดือนกันยายน พ.ศ.2534

วัตถุประสงค์ และบทบาทหน้าที่ของศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย

ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทยมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งดังนี้คือ

1. เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเนื่องในวโรกาสที่ทรงเจริญพระชนมายุครบ 3 รอบ ในปี พ.ศ.2534
2. เพื่อเป็นการช่วยอนุรักษ์ช้างไทยไว้มิให้สูญพันธุ์ไปจากประเทศไทย
3. เพื่อรักษาศิลปะการทำไม้ด้วยช้างให้คงอยู่สืบไป
4. เพื่อเป็นศูนย์ข้อมูลและศูนย์กลางความรู้เกี่ยวกับช้างไทย
5. เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ประเทศไทย ในฐานะที่ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทยเป็นสถานที่แห่งเดียวในโลกที่มีการฝึกหัดช้างในการทำไม้
6. เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

นอกจากการดำเนินการตามวัตถุประสงค์หลักแล้ว ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย ยังมีบทบาทหน้าที่ในการพยายามนำเสนอปัญหาที่เกิดขึ้นกับช้างไทยต่อสาธารณชน และรวบรวมข้อมูลของช้างเพื่อหาแนวทางในการอนุรักษ์ช้าง การจัดหาพื้นที่ให้ช้างอยู่และศึกษาสายพันธุ์ของช้าง การเพิ่มจำนวนช้างให้เหมาะสมกับความจำเป็นที่จะต้องมีและไม่เสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ รวมถึงการให้บริการแก่สังคมในการดูแลรักษาสุขภาพและรักษาพยาบาลช้างในพื้นที่ใกล้เคียงอีกด้วย อีกทั้งองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ยังได้เริ่มนโยบายพัฒนาศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เผยแพร่ความรู้ ปลูกฝังทัศนคติและความสำนึกในการรักษาป่าไม้และสัตว์ป่าให้กับประชาชน เป็นสถานที่ฝึกงานแก่นักศึกษาสัตวแพทย์จากสถาบันต่าง ๆ รวมถึงร่วมมือกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในการการตามโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอนุรักษ์ช้าง เช่น โครงการคืนช้างสู่ธรรมชาติ ในพระราชดำริของพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ พระบรมราชินีนาถ โครงการสร้างโลกใหม่ให้ช้างไทยถวายในหลวง โครงการปลูกพืชสมุนไพรและพืชอาหารช้าง โครงการสัตวแพทย์สัญจร โครงการคลินิกช้างสัญจร(RSPCA) เป็นต้น

กิจกรรมทางการท่องเที่ยวของศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย

1. การแสดงของช้าง การแสดงของช้างเป็นการแสดงศิลปะในการชักลากไม้ด้วยช้างโดยแสดงขั้นตอนต่าง ๆ ของการฝึกช้างทำไม้ในอดีต ซึ่งองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้จะนำลูกช้างอายุประมาณ 3-4 ปี มาฝึก โดยพิจารณาจากขนาดและความสมบูรณ์แข็งแรงของลูกช้าง แล้วแยกจับ ฝึกในคอกให้ลูกช้างเรียนรู้การใส่โซ่ การยกขาขึ้นเพื่อให้ความคุ้นลง การอาบน้ำ ฯลฯ จากนั้นจะฝึกชักลากไม้จนกระทั่งช้างมีอายุประมาณ 11-12 ปี จึงจะให้ไปช่วยทำ งานเบา ๆ กับช้างเชือกอื่นต่อไปในส่วนการแสดงของช้างนี้ ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทยเปิดการแสดงทุกวัน โดยในวันธรรมดา (จันทร์ถึงศุกร์) มีวันละ 2 รอบ เวลา 10.00 น. และ 11.00 น. วันหยุดเสาร์อาทิตย์และวันหยุดนักขัตมีวันละ 3 รอบ เวลา 10.00 น. เวลา 11.00 น. และเวลา 13.30 น. ประกอบด้วยการชมช้างอาบน้ำท่ามกลางบรรยากาศและแหล่งน้ำธรรมชาติ ทั้งนี้ นักเรียนช้างจะอาบน้ำ โดยมีความคอยดูแลและทำความสะอาดร่างกายก่อนที่จะไปเข้าร่วมแสดง กิจกรรมช้างอาบน้ำ จะสามารถชมได้ในเวลา 9.45 น.ของวันธรรมดา และเพิ่มเวลา 13.15 น. ของวันหยุด จากนั้นจะเป็นการสาธิตการฝึกช้างทำไม้ การส่งความคุ้นลง การชักลากไม้การแหนบไม้ ฯลฯ โดยระหว่างแสดงจะมีพิธีกรบรรยายถึงขั้นตอนต่าง ๆ ที่ช้างกำลัง แสดงอยู่ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษให้แก่นักท่องเที่ยวเข้าใจด้วย นอกจากนี้แล้วในช่วงท้ายของการแสดงยังมีการสาธิตความสามารถพิเศษของช้างบางเชือก เช่น การวาดภาพด้วยสีน้ำของจิตรกรช้าง และการเล่นดนตรีของช้างด้วย สำหรับการเข้าชมการแสดงของช้างนี้สามารถซื้อตั๋วได้ที่ทางเข้าศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย ในราคาคนละ 60 บาท ราคาเดียวกัน ทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศ

2. การนั่งช้างชมธรรมชาติ การนั่งช้างชมธรรมชาติในศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย เปิดให้บริการทุกวันในระหว่างเวลา 08.00-15.30 น. โดยแบ่งเป็น 3 รูปแบบ คือการนั่งชมช้างรอบสันเพียง 10 นาที ใช้เส้นทางชมธรรมชาติรอบ ๆ บริเวณศูนย์อนุรักษ์ช้างไทยในราคาเชือกละ 100 บาท นั่งได้ 1-2 คน สำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทย และราคาเชือกละ 200 บาท นั่งได้ 1-2 คนสำหรับนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ การนั่งช้างชมธรรมชาติรอบกลางครึ่งชั่วโมง ใช้เส้นทางผ่านหมู่บ้านควาญช้างและป่าเขาลำเนาไพร ภายในบริเวณศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย ในราคาเชือกละ 400 บาท นั่งได้ 1-2 คน สำหรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ และการนั่งช้างแบบสุดท้ายคือ 1 ชั่วโมง ใช้เส้นทางผ่านหมู่บ้านควาญช้างคชานุสรณ์ (สุสานช้าง) และป่าเขาลำเนาไพร ภายในบริเวณศูนย์อนุรักษ์ช้างไทยในราคาเชือกละ 800 บาท นั่งได้ 1-2 คน สำหรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ

3. บ้านพักในครัวเรือน ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย ได้จัดให้มีบ้านพักที่ตั้งอยู่ท่ามกลางหมู่บ้านควาญช้างไว้บริการเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจและตั้งใจที่จะเรียนรู้และสัมผัสกับวิถีชีวิตของควาญช้าง โดยนักท่องเที่ยวจะถูกจัดให้พักในบ้านที่อยู่ติดกับบ้านของควาญช้าง โดยใช้ครัวร่วมกัน ทุกวันนักท่องเที่ยวจะได้ใช้ชีวิตความเป็นอยู่แบบควาญช้าง ตื่นเช้าไปรับช้างออกจากป่า เรียนรู้การอาบน้ำให้ช้าง การฝึกออกคำสั่งช้าง การฝึกขี่ช้างแบบพื้นฐาน ตลอดจนการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์กับควาญช้าง ในช่วงเย็นนักท่องเที่ยวจะได้นำช้างไปผูกไว้ในป่า และมีโอกาสได้ทำกับข้าวพื้นเมืองและรับประทานอาหารเย็นกับครอบครัวควาญช้างด้วย หลังจากรับประทานอาหารเรียบร้อยแล้ว ในวันสุดท้ายของกิจกรรม นักท่องเที่ยวจะได้รับเชิญให้เป็นผู้ขี่ช้างเข้าลานแสดงให้นักท่องเที่ยวอื่นได้ชม และจะได้รับประกาศนียบัตรผ่านอบรมเป็นควาญช้างเบื้องต้นด้วย กิจกรรมบ้านพักแรมในครัวเรือนนี้ กำหนดขึ้นในระยะเวลา 3 วัน 2 คืน คิดค่าใช้จ่ายรวมทั้งที่พักอาหารท่านละ 3,300 บาท อย่างไรก็ตาม ผู้ประสงค์จะพักค้างคืนในหมู่บ้านควาญช้าง แต่ไม่ประสงค์เข้าร่วมโครงการ บ้านพักในแบบครัวเรือนก็สามารถสำรองที่พักได้ในราคาประมาณหลังละ 1,000 บาท (2 ห้องนอน)

4. ศูนย์ข้อมูลความรู้และนิทรรศการ ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย ได้จัดให้มีอาคารแสดงนิทรรศการและให้ความรู้เกี่ยวกับช้างไว้ที่ส่วนอาคารนิทรรศการหลัง ลานแสดง โดยจะเป็นข้อมูลเกี่ยวกับสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ และพระราชกรณียกิจที่เกี่ยวกับช้าง ข้อมูลช้างในประวัติศาสตร์ ช้างสำคัญในรัชกาลปัจจุบัน นักชีววิทยาของช้างป่า ช้างเลี้ยง ช้างเอเชียในประเทศไทยและปัญหาพร้อมแนวทางแก้ไขเกี่ยวกับช้างป่าและช้างเลี้ยง ข้อมูลเหล่านี้จะถูกนำเสนอในรูปแบบของวีดิทัศน์ หนังสือรูปถ่าย ฯลฯ นอกจากนั้นแล้วศูนย์อนุรักษ์ช้างไทยยังเป็นผู้ดำเนินการค้นคว้าวิจัยอีกด้วย

5. สวนป่าทุ่งเกวียน สวนป่าทุ่งเกวียน ตั้งอยู่กับศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย มีพื้นที่ประมาณ 16,000 ไร่ สวนป่าแห่งนี้มีความร่มรื่นเต็มไปด้วยไม้สักหลากหลายอายุ ตั้งแต่ 16-30 ปีขึ้นไป มีบริเวณแปลงดอกไม้ ทั้งไม่วรรณคดี ไม้หอม ไม้ดอก และไม้ใบ ที่มีสีสันงดงาม อีกทั้งไม้จำพวกไม้ตะบองเพชรและปาล์ม ตลอดจนพืชสมุนไพรที่มีคุณค่าต่าง ๆ นอกจากนั้นแล้วในบริเวณสวนป่าทุ่งเกวียน ยังมีสวนสัตว์เปิดที่มีนกนานาชนิด เก้งและกวางให้ได้ชมและศึกษาอีกด้วย สวนป่าทุ่งเกวียนจึงเหมาะอย่างยิ่งที่จะเป็นสถานที่ท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจและสามารถพักผ่อนแบบกางเต็นท์เป็นหมู่คณะได้ด้วย

6. งานเสโตกข้าง งานเสโตกข้าง เป็นกิจกรรมประเพณีที่จัดติดต่อกันมาเป็นประจำทุกปี ในช่วงวันศุกร์เสาร์ อาทิตย์แรกของเดือนกุมภาพันธ์ จัดขึ้นโดยความร่วมมือขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้จังหวัดลำปางและมูลนิธิเสโตกข้างและการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย แต่เดิมรูปแบบของงานเป็นการเลี้ยงเสโตกหรือขันโตกบรรจุอาหารข้างประเภท กล้วย อ้อย สับประรด ให้แก่ข้างเป็นการแสดงความขอบคุณข้างหลังจากที่ได้ชมการแสดงแล้ว จากนั้นก็จะเป็นการรับประทานอาหารแบบเสโตกหรือขันโตกของคน ที่บริเวณลานกว้างข้างโรงพยาบาลข้าง ต่อมาได้มีการปรับรูปแบบเป็นการแสดงที่มีบทและบทนั้นก็ปรับเปลี่ยนไปทุกปี โดยสะท้อนถึงวิถีชีวิตของข้างและคนเลี้ยงข้าง การเลี้ยงเสโตกคนก็ยกเลิกไปแต่เป็นการจัดทำอาหารบรรจุในกระติบข้าวมอบให้กับนักท่องเที่ยวไปพักผ่อนแบ่งกลุ่มรับประทานเอง ภายในบริเวณศูนย์อนุรักษ์ข้างไทย โดยคิดค่าเข้าชมรวมค่าอาหารกล่องคนละ 150 บาท

7. งานดอกไม้บานวันพบข้าง ในช่วงต้นเดือนธันวาคมของทุกปี สวนป่าทุ่งเกวียนร่วมกับศูนย์อนุรักษ์ข้างไทย จัดงานดอกไม้บานวันพบข้าง โดยเป็นงานแสดงดอกไม้และผลิตภัณฑ์จากไม้ดอกนานาพันธุ์ รวมถึงการจำหน่ายสินค้าขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ในงานดังกล่าวจัดให้มีขบวนแห่ข้างและการแสดงของข้างด้วย

กิจกรรมอื่น ๆ ของศูนย์อนุรักษ์ข้างไทย

1. โรงเรียนฝึกลูกข้างและความรู้ข้าง โรงเรียนฝึกลูกข้างและความรู้ข้างเป็นโครงการร่วมระหว่างองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้และองค์กรนานาชาติ ก่อตั้งขึ้นมาเพื่อเผยแพร่ความรู้และฝึกวิชาชีพความรู้อ่างที่มีมาตรฐานให้แก่ผู้ที่มีความสนใจประกอบอาชีพความรู้อ่าง รวมถึงเพื่ออบรมความรู้อ่างให้มีทักษะในการฝึกข้างอันจะสามารถนำไปถ่ายทอดได้ต่อไป ปัจจุบันนี้นักเรียนของโรงเรียนความรู้อ่าง จะเป็นนักเรียนต่างชาติที่ได้รับทุนจากองค์กรนานาชาติให้มาฝึกฝนเพื่อนำวิชาชีพไปถ่ายทอดในประเทศของตน การเตรียมการสอนในโรงเรียนแห่งนี้ ใช้ครูผู้มีประสบการณ์ นายสัตวแพทย์หรือความรู้อ่างอาวุโสเป็นผู้ถ่ายทอดวิชา และเน้นการฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จริงด้วย

2. โรงพยาบาลข้าง เนื่องจากสถานพยาบาลข้างของศูนย์อนุรักษ์ข้างไทยมีสภาพคับแคบและไม่สามารถรองรับข้างที่ป่วยเข้ามาขอรับการรักษาได้ จึงได้มีผู้ใจบุญบริจาคเงินสร้างโรงพยาบาลข้างให้กับศูนย์อนุรักษ์ข้างไทย วัตถุประสงค์ที่เป็นสถานที่รักษาข้างทั้งของศูนย์อนุรักษ์ข้างไทยเองและของเอกชนรายอื่นที่เจ็บป่วย โดยจะมีสัตวแพทย์ของศูนย์อนุรักษ์ข้างไทยดูแลอย่าง

ใกล้ชิดและไม่คิดค่ารักษาพยาบาล อย่างไรก็ตาม โรงพยาบาลของศูนย์อนุรักษ์ช้างไทยยังขาดแคลนเครื่องมือและอุปกรณ์การแพทย์ ระบบบำบัดน้ำเสีย รถเข็นสำหรับยกช้างและยังรอรับการบริจาคจากผู้ใจบุญอยู่

3. โครงการพ่อแม่บุญธรรมช้าง ปัจจุบันนี้นอกจากศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย จะมีหน้าที่ในการดูแลและรักษาช้างที่อยู่ภายในศูนย์แล้วยังมีหน้าที่บริการสังคมโดยการให้การรักษาและดูแลช้างเจ็บป่วย ช้างตกมันของเอกชนรายอื่นที่มาขอความช่วยเหลือด้วย อย่างไรก็ตามได้มีหน่วยงานทั้งภาครัฐเอกชนและประชาชนผู้ใจบุญทั่วไปให้การสนับสนุนช่วยเหลือศูนย์อนุรักษ์ช้างไทยอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด มีทั้งบริจาคเงินเป็นค่ารักษาช้างค่าอาหารช้างและสนับสนุนกิจกรรมหรือโครงการอื่น ๆ ของศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย นอกจากนั้นก็มีผู้สนับสนุนบางท่านได้แสดงเจตจำนงในการขอเป็นผู้อุปถัมภ์ช้างบางเชือกทางศูนย์อนุรักษ์ช้างไทยจึงได้จัดตั้งโครงการพ่อแม่อุปถัมภ์ช้างขึ้น พ่อแม่อุปถัมภ์หมายถึง ผู้ที่ให้ความช่วยเหลือช้างสนับสนุนให้ช้างสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขตามความเหมาะสม ขณะนี้มีช้างเข้าร่วมโครงการจำนวน 15 เชือก แต่ละเชือกจะมีความดูแลช้างประจำดูแลอย่างใกล้ชิดและจะมีการรายงานผลสุขภาพและการเจริญเติบโตทุกปีให้พ่อแม่อุปถัมภ์ได้ทราบความเคลื่อนไหวด้วย แต่ละปีพ่อแม่อุปถัมภ์จะบริจาคเงินช่วยเหลือค่าดูแลและสามารถอุปถัมภ์ได้เป็น 2 ระยะ คือ ตั้งแต่ลูกช้างเกิดจนถึงอายุ 4 ปี บริจาคเงินช่วยเหลือดูแลช้างปีละ 30,000 บาท ช้างอายุเกิน 4 ปี ช้างป่วยและช้างพิการ บริจาคเงินช่วยเหลือดูแลช้างปีละ 60,000 บาท

4. ศูนย์บริบาลช้างบ้านปางหละ ศูนย์บริบาลช้างบ้านปางหละ ตั้งอยู่ที่หมู่บ้านปางหละ อำเภองาว จังหวัดลำปาง แต่เดิมที่แห่งนี้เป็นศูนย์ฝึกลูกช้างขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้มาก่อน ปัจจุบันกลายเป็นสถานที่บริบาลช้าง โดยมีช้างอยู่ในความดูแลจำนวน 35 เชือก ทั้งช้างขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้เอง และช้างที่ได้รับการบริจาค ช้างเหล่านี้ล้วนเป็นช้างพิการ ช้างป่วยและชรา ซึ่งไม่สามารถทำงานได้ ช้างบางเชือกมีนิสัยดุร้ายเจ้าของไม่สามารถดูแลได้จึงจำเป็นต้องนำมาบริจาคที่ศูนย์แห่งนี้ บางเชือกเป็นช้างของกลางที่เจ้าหน้าที่ตรวจจับและยึดเป็นของกลางมาได้ ช้างทั้งหมดได้รับการดูแลเอาใจใส่เป็นอย่างดีจากควาญผู้ดูแลช้างและสัตวแพทย์จากศูนย์อนุรักษ์ช้างไทยอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษาช้างเหล่านี้ นี้ ส่วนหนึ่งได้มาจากการสนับสนุนจากภาครัฐและการบริจาคจากภาคเอกชนต่าง ๆ และเมื่อปี พ.ศ.2542 ที่ผ่านมานี้ ศูนย์บริบาลช้างบ้านปางหละได้เปลี่ยนชื่อมาเป็น ศูนย์บริบาลช้างเฉลิมพระเกียรติเพื่อเป็นการร่วมเทิดพระเกียรติเนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ 6 รอบ

5. ศูนย์การศึกษาสำหรับนักศึกษาสัตวแพทย์ เนื่องจากศูนย์อนุรักษ์ช้างไทยเป็นศูนย์เผยแพร่ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับช้างในแต่ละปีจึงมีนักศึกษาสัตวแพทย์จากทุกสถาบันมาฝึกงานและศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับเรื่องช้างเป็นจำนวนมาก และศูนย์แห่งนี้ก็มีนายสัตวแพทย์และความรู้ ความชำนาญ และมีประสบการณ์ในเรื่องช้างเป็นผู้ทำการฝึกสอนและถ่ายทอดความรู้ให้แก่ นักศึกษาสัตวแพทย์เหล่านั้น

6. โครงการสัตวแพทย์สัญจร ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย มีโครงการสัตวแพทย์สัญจรที่ออกไปทำการรักษาและรับปรึกษาปัญหาเกี่ยวกับช้างป่วยในทุกจังหวัดของภาคเหนือ โดยไม่คิดค่าใช้จ่าย ในการรักษรวมถึงการควบคุมช้างตกมันที่ออกอาละวาด โดยศูนย์อนุรักษ์ช้างไทยมักได้รับการประสานงานให้เป็นผู้ดำเนินการออกไปควบคุมอยู่เสมอ ทั้งนี้ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทยยังขาดแคลน อุปกรณ์จำพวกยานพาหนะ ปืนยิงยาสลบ และยาสลบที่มีประสิทธิภาพสูง ซึ่งอุปกรณ์เหล่านี้มีความ จำเป็นต่อการหยุดช้างที่กำลังตกมันและไม่ทำร้ายช้างให้เสียชีวิต

7. โครงการคืนช้างสู่ธรรมชาติในพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ โครงการคืนช้างสู่ธรรมชาติฯ เป็นโครงการร่วมระหว่างสำนักพระราชวัง กองทัพอากาศ 3 จังหวัด ลำปาง จังหวัดลำพูน กรมป่าไม้ ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย กองทุนสัตว์ป่าโลกสำนักงานประเทศไทย และสถาบันสมิทโซเนียน โครงการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาช้างเลี้ยงที่ ตกงานในประเทศไทย และช่วยเพิ่มประชากรช้างเอเชีย โดยวิธีผสมพันธุ์ตามธรรมชาติ การ ดำเนินการตามโครงการเริ่มด้วยการเตรียมช้าง การจัดทำประวัติสุขภาพช้าง การตรวจสุขภาพช้าง การติดตามพฤติกรรมตามตัวที่ค่อช้าง จากนั้นนำช้างไปเลี้ยงไว้ในพื้นที่ เพื่อให้ช้างได้เรียนรู้ ปรับตัวให้เข้า กับสภาพแวดล้อมของอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า จากนั้นก็ปล่อยช้างเข้าสู่ป่าให้หากิน อย่างอิสระโดยติดตามศึกษาพฤติกรรม การปรับตัวและการดำรงชีวิตของช้างจากสัญญาณที่ส่งมา จากเครื่องส่งสัญญาณที่ปกคอ และสรุปผลทุกเดือน ข้อมูลที่ได้จะถูกนำไปขยายผลเพื่อเป็น แนวทางในการรองรับปัญหาของช้างเลี้ยง และเพื่อศึกษาสำหรับการจัดทำเป็นโครงการนำร่องใน การแก้ไขปัญหาช้างเลี้ยงต่อไปจากการที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้ปล่อยช้างเข้าสู่ โครงการนี้ไปแล้ว 7 เชือก ผลปรากฏว่าทั้ง 7 เชือก แข็งแรงสมบูรณ์และปรับตัวเข้ากับป่าได้เป็น อย่างดี

8. ศูนย์ปรับปรุงและขยายพันธุ์ช้าง ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย ได้มีโครงการที่จะปรับปรุงและขยายพันธุ์ช้างโดยใช้วิธีผสมพันธุ์เองตามธรรมชาติ เพื่อปรับปรุงสายพันธุ์ช้างให้ดีขึ้น

9. โครงการปลูกพืชสมุนไพรและอาหารช้าง ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย และกองทุนรักษ์ช้างภาคเหนือ ได้จัดหาพื้นที่จำนวน 400 ไร่ ในบริเวณป่าสงวนแห่งชาติป่าแม่ยาว ซึ่งอยู่ใกล้กับศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย และจัดพื้นที่ดังกล่าวปลูกพืชสมุนไพรและอาหารช้าง เพื่อเป็นการช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนอาหารช้างได้ในระดับหนึ่ง ตลอดจนเพื่อเป็นแหล่งรวบรวมพืชสมุนไพรที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของช้าง

10. โครงการคลินิกช้างเคลื่อนที่ (FIO / RSPCA mobile elephant clinic) เป็นโครงการร่วมมือระหว่าง องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้กับองค์กรป้องกันการทารุณสัตว์นานาชาติ (Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals หรือ RSPCA) ประเทศอังกฤษ ออกไปให้การรักษาพยาบาลและให้คำปรึกษาปัญหาเกี่ยวกับช้าง ในท้องที่ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลางเป็นหลัก ซึ่งผลงานเป็นที่น่าพอใจ

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่าสถานที่และกิจกรรมต่าง ๆ ของศูนย์อนุรักษ์ช้างไทยนั้นล้วนแล้วแต่น่าสนใจและเอื้อประโยชน์ต่อช้างและผู้มาเยี่ยมชมทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นการมาเที่ยวพักผ่อนหรือการมาศึกษาหาความรู้ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทยเป็นที่รู้จักของชาวต่างประเทศทั่วทั้งโลก และสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวชมได้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ทุกปีอีกด้วย ดังแสดงในตารางที่ 1.1

ตารางที่ 1.1 แสดงจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยวชมศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย

ปีงบประมาณ	จำนวนนักท่องเที่ยว(คน)	รายได้(บาท)
2546	90,023	6,465,981
2547	88,887	5,679,680
2548	77,142	4,784,967
2549	86,540	4,999,656
2550	95,465	7,549,414
2551	96,416	7,865,015

ที่มา : ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย

จากตารางที่ 1.1 จะเห็นว่าจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยวชมศูนย์อนุรักษ์ช้างไทยมีจำนวน 90,023 คนในปี 2546 แต่ในปี 2547 กลับมีจำนวนลดลงเหลือเพียง 88,887 คนและในปี 2548 จำนวนนักท่องเที่ยวลดลงเหลือ 77,142 คน ซึ่งอาจจะเป็นผลกระทบที่เกิดจากภัยสึนามิในช่วงปลายปี 2547 แต่ตั้งปี 2549 เป็นต้นมาจะเห็นได้ว่าจำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมศูนย์อนุรักษ์ช้างไทยนั้นมีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกปี โดยในปี 2550 จำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มเป็น 95,465 คนและเพิ่มเป็น 96,416 คนในปี 2551

ซึ่งจะเห็นได้ว่าจำนวนนักท่องเที่ยวที่ท่องเที่ยวในจังหวัดลำปาง และศูนย์อนุรักษ์ช้างไทยมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นในปีถัด ๆ ไป ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาถึงความเต็มใจที่จะจ่ายค่าธรรมเนียมเข้าชมศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเต็มใจที่จะจ่าย และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย เพื่อที่จะได้ทราบถึงความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวว่าราคาที่เหมาะสมของค่าธรรมเนียมเข้าชมควรเป็นเท่าใด ปัจจัยใดที่มีอิทธิพลต่อราคาที่นักท่องเที่ยวเต็มใจที่จะจ่าย เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปเป็นแนวทางในการวางแผนปรับปรุง ตลอดจนกำหนดกลยุทธ์ในการดำเนินการเพื่อช่วยให้ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทยสามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ดียิ่งขึ้น เพื่อสร้างความพอใจสูงสุดให้แก่นักท่องเที่ยว ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่การท่องเที่ยวโดยรวมของจังหวัดลำปางและประเทศไทย

1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการเลือกเที่ยวชมศูนย์อนุรักษ์ ช้างไทยของนักท่องเที่ยว
2. เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเที่ยวชมศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจและความเต็มใจจ่ายของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย

1.3 ประโยชน์ที่จะได้รับ

จากการศึกษาครั้งนี้ทำให้ทราบถึงลักษณะพฤติกรรมการเลือกเที่ยวชมศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเที่ยวชมศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย ตลอดจนทราบถึงความพึงพอใจและความเต็มใจจ่ายของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย ซึ่งผลที่ได้จากการศึกษาสามารถนำไปเป็นแนวทางในการวางแผน ปรับปรุง ตลอดจนกำหนดกลยุทธ์ในการดำเนินงาน เพื่อที่จะให้ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทยสามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ดียิ่งขึ้น

1.4 ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาถึงพฤติกรรมการเลือกเที่ยวชมสวนอนุรักษ์ช้างไทยและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเที่ยวชมสวนอนุรักษ์ช้างไทย ตลอดจนความพึงพอใจและความเต็มใจจ่ายของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมสวนอนุรักษ์ช้างไทย ทำการศึกษาโดยสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญจากนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาเที่ยวชมสวนอนุรักษ์ช้างไทย สถานที่ทำการศึกษาคือ สวนอนุรักษ์ช้างไทย จังหวัดลำปาง และทำการเก็บข้อมูลคือ ช่วงเดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554

1.5 นิยามศัพท์

เนื่องจากการศึกษาในเรื่องนี้มีคำศัพท์เฉพาะจึงจำเป็นต้องมีการกำหนดไว้ให้เป็นที่แน่นอน เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันในความหมายของคำศัพท์ต่างๆที่ใช้ ซึ่งคำศัพท์ต่างๆในการศึกษามีดังนี้

ลูกค้า (Customer) หมายถึง นักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาเที่ยวชมสวนอนุรักษ์ช้างไทย

ความเต็มใจที่จะจ่าย (Willingness to pay) หมายถึง ความพึงพอใจและยินยอมของบุคคลที่จะเสียเงินเป็นค่าใช้จ่ายเพื่อเข้าชมสวนอนุรักษ์ช้างไทย